

Funded
by the European Union
and the Council of Europe

COUNCIL OF EUROPE

Implemented
by the Council of Europe

HODNOTENIE SPOLOČNÉHO PROGRAMU RADY EURÓPY A EURÓPSKEJ ÚNIE „ROMED”

PRÍPADOVÁ ŠTÚDIA JAROVNICE

creda consulting
Creative Development Alternative

bl & sanz
European value(s)

ROMED
Médiation pour les Roms
Mediation for Roma

SLOVENSKÁ REPUBLIKA, obec Jarovnice

Obec Jarovnice je vynikajúcim príkladom toho, ako prístup vychádzajúci z programu ROMED2 môže podporiť zmeny na miestnej úrovni. Ukazuje, že postavenie rómskej komunity je možné posilniť jej priamym zapojením do riešenia konkrétnych otázok. Hlavným dôvodom úspechu v Jarovniciach bolo zabezpečenie reálnej účasti Rómov na riešení problémov ich komunít. Bol to výsledok spoločného odhodlania a vízie začleňovania Rómov zo strany starostu, poslancov obecného zastupiteľstva – ktorých väčšinu tvorili Rómovia – a obecného úradu, a ich efektívneho partnerstva so všetkými štruktúrami obce a zástupcami rómskej komunity: s akčnou skupinou rómskej komunity, miestnymi mimovládnyimi organizáciami, komunitnými centrami, rómskou pastoračnou cirkvou a ďalšími aktívnymi rómskymi občanmi.

Kontext: problémy a príležitosti

Jarovnice patria medzi najväčšie rómske vidiecke komunity v strednej Európe. Podľa oficiálnych údajov v dedine žije 5 831 obyvateľov; 4 879 z nich sú Rómovia, z toho 2 700 detí do 18 rokov. Experti predpovedajú, že Jarovnice sa stanú prvým rómskym mestom na Slovensku.¹

Jarovnice čelia väčšine rovnakých problémov, s akými sa stretávajú aj ostatné lokality s veľkou rómskou populáciou, ale majú aj niektoré špecifické problémy. Miera nezamestnanosti Rómov je takmer 100-percentná, sú problémy s bývaním, v škole sa vyučuje na dve zmeny. Obec sa vyznačuje vysokou demografickou mobilitou. Nerómski obyvatelia sa sťahujú do neďalekého mesta, zámožnejší Rómovia si kupujú ich domy a opúšťajú osadu, a na ich miesta nastupujú mladé rodiny. Prednosta obecného úradu Rastislav Zubaj vidí v tomto pohybe rozvojový potenciál, keď si mladí a motivovaní Rómovia chcú podľa vzoru zámožnejších príslušníkov ich komunity tiež zlepšiť život. To sa však nestane automaticky. Každý rok do prvej triedy v obci nastupuje okolo 200 detí a v škole sa preto musí ešte stále vyučovať na dve zmeny. Tútori a/alebo mentori pracujú každý deň so 150 až 180 deťmi. Bez dobrého vzdelania a potrebných zručností by tieto deti nasledovali dráhu svojich rodín vedúcu k nezamestnanosti a marginalizácii. V tomto „prvom utvárajúcom sa rómskom meste“ preto ide o veľa.

Sociálna práca má v osade pevné základy, ktoré sú výsledkom predchádzajúcich investícií. Projekt „Zvýšenie vzájomnej tolerancie medzi rómskymi a nerómskymi komunitami v obciach,“ ktorého cieľom bolo zlepšiť spolužitie medzi obyvateľmi Jarovnic, sa realizoval už v rámci programu PHARE. Nasledoval projekt „Zlepšenie podmienok sebarealizácie Rómov vo vzdelávacom systéme“ zameraný na zvýšenie školskej úspešnosti rómskych detí. Jarovnice patrili aj medzi pilotné obce, ktoré zamestnávali rómskych asistentov učiteľa, zdravotných terénnych pracovníkov a terénnych sociálnych pracovníkov, a ich komunitné centrum bolo jedným z prvých v Slovenskej republike. Vzniklo aj rómske pastoračné centrum, ktoré je doteraz aktívne. Stimulom pre činnosť komunitného centra bol projekt, ktorý v roku 2009 realizovala mimovládna organizácia „Divé maky,“ podporený z grantov EHP a Nórska.

Komunitná akčná skupina (KAS)

V tomto kontexte akčná skupina rómskej komunity vznikla celkom prirodzene. KAS má 11 členov, z toho dve ženy. Viacerí členovia KAS sú rómskymi poslancami miestneho zastupiteľstva; ďalší sú členmi miestnych rómskych MVO, rómskeho športového (futbalového) klubu a klubu žien. Všetci majú snahu zlepšiť život v ich komunite a diskutovať o problémoch osád, o možných prístupoch k ich riešeniu, a o reálne dosiahnuteľných finančných zdrojoch. Pri posudzovaní potrieb sa vychádzalo z existujúcej Lokálnej stratégie komplexného prístupu pre rómsku komunitu. Členstvo v KAS je stabilné, zo skupiny nikto neodišiel.

¹ <http://suvada.sk/jarovnice-buduce-romske-mesto.html>

Spoločný akčný plán obsahuje desať prioritných oblastí. KAS prediskutovala, čo by bolo možné urobiť a odkiaľ získať zdroje. Plán, ktorý navrhla KAS, následne prerokovala a schválila miestna samospráva a bol začlenený do plánu rozvoja obce.

Dôležitým faktorom prispievajúcim k úspešnému procesu v Jarovniciach je kvalita národného koordinátora, Romana Eštočáka. Vzdelaný Róm s víziou a znalosťou miestnych problémov žije v tomto regióne už mnoho rokov a pracuje ako poradca pre problémy komunity, mediátor a asistent. V súčasnosti je regionálnym koordinátorom splnomocnenca pre rómske komunity na Slovensku v prešovskom regióne. Má víziu, že v obciach s prevažne rómskou populáciou je potrebné vytvoriť funkciu (a pozíciu) „krízového manažéra“. Mala by to byť osoba, ktorá pozná región, obec, jej problémy a možné riešenia. Mala by tiež mať informácie o alternatívnych zdrojoch financií a o výzvach na predkladanie projektov, a mala by vidieť širšie súvislosti v perspektíve troch až piatich rokov práce s komunitou a jej pozdvihnutia na vyššiu úroveň.

Ďalším faktorom, ktorý prispel k úspechu, je prítomnosť dvoch aktívnych miestnych nadšencov Jána a Rastislava Zubajovcov, ktorí v súčasnosti pracujú na obecnom úrade v Jarovniciach. Obaja bratia sú vysoko vzdelaní a majú dlhoročné skúsenosti ako sociálni pracovníci a zdravotní asistenti. Pred rokmi začali ako dobrovoľníci, ale dnes sú obaja zamestnancami obce. Zúčastnili sa aj školenia mediátorov v rámci programu ROMED1. Rastislav je v súčasnosti prednostom obecného úradu. Spomína, že na stretnutiach KAS zástupcovia jednotlivých skupín v komunite vždy zdôrazňovali vlastné priority – zástupcovia futbalového klubu presadzovali dôraz na futbal, zatiaľ čo zástupcovia rómskej komunity presadzovali dôraz na hygienu a bezpečnosť ich miestnej časti. Ale všetci chceli riešiť nejaký konkrétny a vecný problém. To bol základ pragmatickej diskusie o tom, na ktorý sa zamerať. Všetci členovia KAS sa zjednotili v názore, že závažným problémom je nezamestnanosť, a že jej riešenie by v zásade riešilo aj množstvo ďalších problémov. Nevideli však žiadne príležitosti a reálne riešenia, ktoré by boli v kompetencii miestnych aktérov.

Interakcie medzi KAS a miestnou samosprávou

Situácia v Jarovniciach je do veľkej miery ojedinelá – starosta, poslanci miestneho zastupiteľstva a miestna správa tvoria jeden tím. Spolupracujú s miestnym rómskym pastoračným centrom, mimovládnyimi organizáciami, komunitným centrom a vzdelávacími inštitúciami, a aktívnych občanov z rómskej komunity zapájajú do riešenia každodenných problémov obce a rómskej miestnej časti. Niektorí členovia KAS sú už poslancami miestneho zastupiteľstva, vďaka čomu je skupina udržateľná a schopná riešiť problémy.

Väčšinu poslancov miestneho zastupiteľstva (7 z 13) tvoria Rómovia, ktorí sa zúčastňujú aj na stretnutiach KAS. Všetky projekty realizované v obci sú výsledkom účinnej komunikácie a spolupráce medzi zástupcami obce a členmi KAS. Úloha KAS sa neobmedzuje iba na stanovenie priorít. Jej členovia sú zastúpení aj v komisiách pre výber osôb, ktoré majú realizovať jednotlivé projekty zamerané na realizáciu vytýčených priorít, a rozhodujú napríklad o tom, ktorý príslušník komunity by bol na tento účel najvhodnejší a najviac by to potreboval.

V poslednom čase obec postavila bytovku so sociálnymi bytmi pre ľudí žijúcich v oblastiach ohrozených záplavami, realizovala projekt občianskych hliadok, zamestnala štyri zdravotné asistentky a organizovala semináre na rôzne témy súvisiace so zdravotnou situáciou v osadách.

Ale aj napriek mnohým realizovaným aktivitám a projektom naďalej zostávajú obrovské problémy. V obci je napríklad ešte stále vyše 250 drevených chatrčí, čo považuje za prioritu tak KAS ako aj obecný úrad. V Jarovniciach budú v nadchádzajúcom období existovať reálne príležitosti na zlepšenie životných podmienok Rómov pomocou dostupných finančných prostriedkov EÚ pre nové programové obdobie a prostriedkov zo štátneho rozpočtu. Starosta Florián Giňa je však realista. Starostom je už druhé

volebné obdobie a vie, že všetky problémy sa nedajú vyriešiť naraz: „*Treba si stanoviť priority, hľadať externé zdroje, mimo obce a jej rozpočtu*“.

Výsledky a vplyvy v komunitách

Všetky projekty v obci pripravuje starosta so svojim zástupcom a prednostom obecného úradu. V minulosti fungovala aktívna spolupráca s Rómskym inštitútom v Bratislave, ktorý pripravoval všetky projekty predkladané v rámci výziev EÚ aj vnútroštátnych výziev. To však už neplatí, najmä kvôli ukončeniu financovania Rómskeho inštitútu Inštitútom otvorenej spoločnosti v Budapešti.

Táto podpora bude samozrejme chýbať, pretože problémy sú veľmi vážne; miestna správa v Jarovniciach však nestrácala čas a naučila sa pripravovať a riadiť veľké projekty a podávať správy. Je schopná samostatne pripravovať veľké projekty financované z Európskeho fondu regionálneho rozvoja (EFRR), aj keď pri niektorých projektoch sú potrebné konzultácie s národným podporným tímom programu ROMED2/ROMACT alebo zapojenie externých firiem a expertov. Jarovnice sa nachádzajú aj na zozname 150 prioritných obcí splnomocnenca vlády na nové programové obdobie.

KAS je schopná zmobilizovať komunitu a získať reálnu podporu. Bola vypracovaná projektová žiadosť o športové vybavenie a podporu pre futbalový tím. Jednou z podmienok darcu („Slovenská sporiteľňa“) bolo vydokladovanie tejto podpory formou SMS správ odoslaných v prospech tímu. Miestni aktivisti spolu s budúcimi futbalistami (rómskymi deťmi) robili kampaň od dverí k dverám a podarilo sa im zabezpečiť dostatočný počet SMS správ na to, aby ich žiadosť vyhrala. Zo širšieho pohľadu „integrácie Rómov“ sa to môže zdať byť malý krok, ale je to obrovský skok pre miestnych ľudí, ktorí videli, že zmena závisí predovšetkým od ich vlastnej aktivity a zaangažovanosti.

Sú teda predpoklady, aby sa veci pohli dopredu – síce pomalšie, než by si to želali miestni aktivisti a obecný úrad, ale predsa len v správnom smere. Dôvod, pre ktorý je prípad Jarovnic obzvlášť vhodný propagovania je, že „*v Jarovniciach sú Rómovia aktívnou súčasťou miestnej samosprávy, čo je jeden z najdôležitejších faktorov úspechu. Umožní sa tak, aby ich hlas bol vypočutý*“.

Ponaučenia pre budúcnosť

Táto zmena na miestnej úrovni sa dosiahla vďaka dlhoročnej práci a dlhodobým investíciám, ktoré začínajú prinášať ovocie. Prispela k tomu aj podpora, ktorú poskytoval národný koordinátor programu ROMED2/ROMACT a aktívni miestni obyvatelia odhodlaní podporovať tento proces vo svojej obci. Vďaka svojim doterajším skúsenostiam s prácou na iniciatívach začleňovania Rómov túto problematiku citlivo vnímajú aj pracovníci miestnej správy. Hoci bytovka a kontajnerová škola sa začali stavať ešte skôr, než vznikla komunitná akčná skupina, KAS pomáhala zainteresovaným stranám dohodnúť sa na kľúčových prioritách a pomohla im zvýšiť dôraz na proces rozhodovania o konkrétnych iniciatívach, ktoré by mohli priniesť zmenu a vliat' do komunity novú energiu. Účasť KAS na rozhodovacom procese vo výboroch, ktoré rozhodujú o veciach dôležitých pre komunitu, tiež znamená reálne posilnenie postavenia Rómov. V neposlednom rade sa KAS podarilo dosiahnuť úspech v zdanlivo nevel'mi významnej veci (úspešná projektová žiadosť). Tento zdanlivo „nevel'ký“ úspech má oveľa väčší význam než vzdelávanie o čisto technických otázkach. Takáto podpora pre plnenie úlohy programu by mohla byť tou správnu „medzerou“ na jeho možné rozšírenie v budúcnosti.

Ďalším dôležitým faktorom úspešnosti spolupráce na miestnej úrovni je priame zapájanie Rómov do rozhodovacieho procesu – sú priamo zastúpení v obecnom zastupiteľstve (väčšina poslancov sú Rómovia). Toto zapájanie je zároveň významným faktorom udržateľnosti, ktorý je vzhľadom na demografické trendy v Jarovniciach obzvlášť dôležitý.